

УДК 378.016:78](477+510)

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-1.32>**Цінь Шен**аспірант другого року навчання кафедри педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ФОРМУВАННІ ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В УКРАЇНІ ТА КНР

У цій статті на основі наукових джерел розкрито сутність поняття «освітнє середовище» як підсистеми соціокультурного середовища, сукупності факторів, обставин, ситуацій, які склались історично, і як цілісності спеціально організованих умов розвитку особистості учня; виділено його функції для майбутніх педагогів (спонукальна, когнітивно-пізнавальна, соціально-комунікативна). Наведено визначення понять «культура», «загальна культура» та «загальна культура майбутнього педагога» та її складники – когнітивний, емоційно-мотиваційний та поведінковий компоненти.

Уточнено, що освічена людина, яка є інтелектуальною та досить ерудованою, може називатись культурною; усе це має забезпечуватись шляхом оволодіння професійними компетентностями, сформованістю педагогічного світогляду та сприяти самовдосконаленню майбутнього педагога.

Визначено структурні компоненти освітнього середовища: особистісний, аксіологічно-смісловий, просторово-предметний, організаційно-діяльнісний, інформаційно-змістовий.

Розглянуто зміст навчання музично-педагогічної освіти як одного з ключових компонентів із метою виокремлення напрямів формування загальної культури майбутнього педагога-музиканта. Встановлено, що для обох країн він дуже схожий. У КНР та в Україні майбутні учителі музики обов'язково вивчають подібні вузько направлені музичні та загальноосвітні дисципліни, які і сприяють духовному збагаченню, розширюють науковий кругозір, студенти поповнюють свої знання в різних галузях, готуються до майбутньої професії, оволодівають зазначеними напрямками загальної культури. Ведеться активна та різноманітна позааудиторна робота.

Однак відмінним є те, що в університетах КНР особливий акцент ставиться на оволодінні іноземними мовами та інформаційними технологіями, а в Україні – на засвоєнні морально-естетичних цінностей.

Визначено, що освітнє середовище сприяє формуванню загальної культури майбутніх вчителів музики, а саме: надає можливості для задоволення професійно-освітніх потреб, становлення загальних та спеціальних компетентностей, розвитку морально-духовних цінностей. Цьому сприяють способи організації освітнього процесу, методи навчання та викладання, оточення, умови, в яких відбувається навчальний процес, матеріально-технічне забезпечення.

Ключові слова: освітнє середовище, загальна культура, вчитель музики.

Постановка проблеми. Починаючи з останньої чверті ХХ століття освіта є пріоритетним напрямом державної політики країн Європи та Азії, не є винятком досліджувані нами Україна та КНР, особливо активне реформування в яких відбувається у ХХІ столітті, в час, який, з одного боку, характеризується інноваційними та цифровими технологіями, а з іншого – другоплановістю морально-духовних та культурних цінностей особистості.

В останні роки дедалі більшого значення набуває соціальна функція вищої освіти, що викликано вимогами сьогодення до ціннісних орієнтацій та загальної культури здобувача освіти. Так, на думку С. Гончаренко, ключовою функцією освіти є саме людинотворча. Адже саме в процесі навчання людина може отримати досвід, знання, способи поведінки, відбувається її особистісний розвиток.

Освіта та освітнє середовище – це ключові взаємопов'язані та взаємозалежні компоненти освітньої системи, які незалежно від майбутньої професії впливають на духовне та моральне ста-

новлення людини, готують її до взаємодії з іншими особистостями в нових для неї обставинах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про важливість та значення освітнього середовища, його сприяння освітньому процесу, вплив на особистість писали такі науковці України, як М. Братко, Т. Водолазька, Л. Гуцуляк, І. Добрянський, Л. Макар, Л. Оболенська, А. Смолюк, та науковці КНР, як Ху Жунсі, Не Сюйін, Чжан Їн, Ф. Юань та багато інших, однак розкриття його ролі у формуванні загальної культури студента, майбутнього учителя музики не було предметом дослідження жодного зі згаданих авторів.

Мета статті – теоретично обґрунтувати вплив освітнього середовища на процес формування загальної культури майбутнього вчителя музики.

Виклад основного матеріалу. Освітнє середовище є предметом дослідження соціологів, психологів, педагогів. Нині існує ціла низка визначень цього поняття.

У більшості психолого-педагогічних та соціологічних джерел «середовище» ототожню-

ється з поняттям «оточення» (О. Безпалько, Г. Коджаспирова, В. Калашник та інші), тобто це усе те, що супроводжує людину упродовж життя, чинники, які на неї впливають: сукупність умов, людей.

Щодо поняття «освітнє середовище», то нам найбільше імponує таке визначення: «це підсистема соціокультурного середовища, сукупність факторів, обставин, ситуацій, які склались історично, і цілісність спеціально організованих умов розвитку особистості учня, що містить такі компоненти: просторово-предметний, соціально-комунікативний, психолого-дидактичний, пізнавально-мотиваційний...» (О. Писарчук) [8, с. 7]. Такий зміст поняття висвітлює більшість науковців та дослідників, серед яких О. Газман, В. Панов, В. Ясвін.

М. Братко подає таке визначення освітнього середовища вищого навчального закладу (нині – закладу вищої освіти, далі – ЗВО): це «багатопредметне та багатосуб'єктне системне утворення, що має змогу цілеспрямовано впливати на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність до професійної діяльності та/або продовження навчання та успішного виконання соціальних ролей та самореалізації у процесі життєдіяльності» [2].

Це фактично сукупність умов у процесі надання професійної освіти, що сприяють загальнокультурному та особистісному розвитку особистості.

На думку І. Добрянського та його колег, освітнє середовище для здобувача освіти має забезпечувати ряд можливостей, серед яких: уміння відтворювати та демонструвати в процесі роботи культуру; здатність виявляти ціннісні орієнтації; емоційно оцінювати соціальні події, що мають значення; використовувати набуті компетентності за призначенням [5].

Функції освітнього середовища у ЗВО (за М. Братко) мають бути такі: освітньо-професійна, освітньо-соціальна, освітньо-культурна та забезпечувати якісну підготовку фахівців [2].

А. Смолук зазначає, що саме для майбутніх педагогів освітнє середовище має виконувати: спонукальну, когнітивно-пізнавальну, соціально-комунікативну функції [11].

Отже, виходячи з визначень, компонентів та функцій освітнього середовища, ми можемо простежити його роль у процесі підготовки майбутнього педагога та формування загальної культури здобувача освіти.

Щодо останнього, то у тлумачному словнику української мови поняття «культура» трактується як «сукупність матеріальних, практичних і духовних надбань суспільства які відображають рівень його історичного розвитку, втілюються в повсякденній діяльності людини, знаходять відображення в її соціальних, моральних, естетичних та інших характеристиках» [10].

П. Гречанівська у своєму філософському словнику розглядає це поняття як «сукупність штучних порядків та об'єктів, створених людьми для доповнення природних, засвоєних форм людської поведінки та діяльності, здобутих знань, образів самопізнання та символічних позначень навколишнього світу» [4, с. 96].

Під загальною культурою (за В. Конєвим) розуміють сприймання та прийняття культури інших народів, їхніх цінностей, уміння проявляти гуманність та толерантність щодо інших народів, знання рідної та іноземних мов [6].

О. Белякова сформулювала визначення такого поняття, як «загальна культура майбутнього педагога». Вона розглядає це поняття як сукупність певних характеристик особистості. Дослідниця наголошує на тому, що тільки освічена людина, яка є інтелегентною та досить ерудованою, може називатись культурною. Усі ці характеристики мають забезпечуватись шляхом оволодіння професійними компетентностями, сформованістю педагогічного світогляду та сприяти самовдосконаленню майбутнього педагога [1].

Авторка також виокремлює структурні компоненти загальної культури педагога: когнітивний, емоційно-мотиваційний та поведінковий.

На думку Л. Волович, загальну культуру краще розглядати як сукупність компонентів: етична, естетична, екологічна, етнічна, розумова культура тощо [3].

Формування кожної із складових частин загальної культури забезпечується змістом педагогічної освіти та сприятливим освітнім середовищем. Розглянемо це детальніше.

Якщо узагальнити програмні вимоги ЗВО (України та КНР), що готують учителів музики, то здобувачі освіти мають володіти базовими теоретичними та практичними знаннями спеціальності, під час навчання досягнути досконалості у своїй професії та здобути певний практичний досвід, оволодіти загальнокультурними компетентностями для майбутньої самореалізації як професіонала. У КНР особливий акцент ставиться саме на оволодінні іноземними мовами та інформаційними технологіями, в Україні ж загальнокультурна компетентність має більш морально-естетичну спрямованість.

Відповідно до структурних компонентів освітнього середовища (особистісний, аксіологічно-смысловий, просторово-предметний, організаційно-діяльнісний, інформаційно-змістовий), окреслених М. Братко [2], розглянемо, як саме воно впливає на формування загальної культури майбутнього вчителя музики.

Освітнє середовище для майбутніх вчителів музики надає можливості для професійно-освітніх потреб, становлення професійних компетентностей (Л. Редько), в тому числі і загальнокультурних [9]. Цьому сприяють безпосередньо

умови, в яких відбувається навчальний процес, матеріально-технічне забезпечення (наявність достатньої кількості оснащених аудиторій, інформаційних ресурсів (усіх видів)); оточення (досвідчений викладацький склад (професори, доктори, доценти та ін.), студентський колектив); способи організації освітнього процесу, методи навчання та викладання (індивідуальні та тематичні заняття, консультації, лекції-концерти, демонстрація музичних творів).

Щодо змісту музично-педагогічної освіти, то в Україні і в КНР він подібний у більшості ЗВО. Починаючи з першого курсу, окрім вузько направлених музичних дисциплін («Історія музики», «Сольфеджіо», «Гармонія», «Хорознавство», «Диригування», «Постановка голосу», «Оркестр» та інші) студенти опановують низку загальноосвітніх дисциплін («Історія», «Політологія», «Рідна мова» (українська\китайська відповідно), «Іноземна мова» (найчастіше англійська, рідше німецька, французька, італійська та інші), «Культурологія», «Психологія»), які сприяють духовному збагаченню, розширюють науковий кругозір, студенти поповнюють свої знання в різних галузях, готуються до майбутньої професії, оволодівають зазначеними напрямами загальної культури.

Ведеться активна позааудиторна робота студентів. Майбутні педагоги долучаються до культурно-виховної діяльності закладу освіти, в якому навчаються, беруть участь у концертах, конкурсах, фестивалях міста, області/провінції, країни, міжнародних, проявляють творчу ініціативу в науково-практичних конференціях та науково-методичних семінарах, долучаються до волонтерських проектів.

Висновки і пропозиції. У процесі нашого дослідження ми встановили, що освітнє середовище безпосередньо впливає на формування загальної культури майбутнього вчителя музики, адже сприяє:

- задоволенню професійно-освітніх потреб;
- становленню загальних та спеціальних компетентностей;
- розвитку морально-духовних цінностей студентів.

Список використаної літератури:

1. Белякова О.С. Загальнокультурна підготовка майбутніх вчителів в освітньому процесі педагогічних університетів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2015. 20с.
2. Братко М. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект. *Педагогічний Процес: теорія і Практика*. 2015. № 1-2 (46-47). С. 11–17.
3. Волович Л.А. Педагогическая культурология: программа интегративного учебного курса для высших учебных заведений. Казань, 1995. 40 с.
4. Гречанівська П.Е. Культурологія: термінологічний словник. Київ : Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2015. 439 с.
5. Добрянський І., Гора О., Зимомря М. Роль освітнього середовища у формуванні національної ідентичності. *Молодь і ринок*. 2012. № 6 (89). С. 7–10.
6. Корнев В.А. Философия образования (культурно-антропологический аспект). Самара, СИПКРО, 1996. 92с.
7. Мардахаєв Л.С. Соціокультурне середовище ВНЗ в соціальному становленні фахівця. 2013. URL: https://stud.com.ua/56650/pedagogika/sotsiokulturne_seredovische_sotsialnomu_stanovlenni_fahivtsya
8. Писарчук О.Т. Організація освітньо-розвивального середовища в системі підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Тернопіль : Вектор, 2015. 60 с.
9. Редько Л.Л. Социально-образовательная модель педколледжа как среды саморазвития личности в научно-образовательном комплексе : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Ростов-на-Дону, 1996. 27 с.
10. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/kuljtura>.
11. Смолюк А.І. Освітнє середовище педагогічного коледжу як умова професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. IV (47), Issue: 101. С. 47–51.

Tsyn Shen. The role of educational environment to the formation of general culture of the future music teacher in Ukraine and China

In this article, which is based on scientific sources, reveals the essence of the concept of "educational environment" as a subsystem of socio and cultural environment, a set of factors, circumstances, situations that have developed historically, and as a whole of specially organized conditions for student personality development; are allocated its functions for future teachers, namely: motivational, cognitive and cognitive, social and communicative. The definitions of "culture", "general culture" and "general culture of the future teacher" are given and its components are: cognitive, emotional-motivational and behavioral components.

Was specified that an educated person who is intelligent and sufficiently erudite can be called cultural, all this should be provided by mastering professional competencies, the formation of pedagogical worldview and promote self-improvement of future teachers.

The structural components of the educational environment are identified: personal, axiological and semantic, spatial and subjective, organizational and activity and information and semantic.

Was considered the content of teaching music and pedagogical education, as one of the key components, in order to identify areas of formation of the general culture of the future teacher-musician. Was established that it is very similar for both countries. In China and Ukraine, future music teachers are required to study such narrowly focused music and general education disciplines, which contribute to spiritual enrichment, expand scientific horizons, students replenish their knowledge in various fields, prepare for future professions, master these areas of general culture. There is an active and diverse extracurricular work.

However, it is different that in Chinese universities special emphasis is placed on mastering foreign languages and information technologies, and in Ukraine on the assimilation of moral and aesthetic values.

It was determined that the educational environment for future music teachers contributes to the formation of general culture, namely, provides opportunities to meet professional and educational needs, the formation of general and special competencies, the development of moral and spiritual values. This is facilitated by the ways of organizing the educational process, methods of teaching and learning, the environment, the conditions in which the educational process takes place and logistics.

Key words: *educational environment, general culture, music teacher.*